

Humnický vrch s typickou „savanovou“ vegetací Doupovských hor

Foto P. Jiskra

Doupovské hory

Jan Matějů

Je jedno, jestli hledáte největší vulkanický komplex v České republice, místo s největší diverzitou a zastoupením přírodních stanovišť v Čechách, nejvýše položenou lokalitu kuňky obecné u nás, největší vojenskou střelnici ve střední Evropě, nebo jen region s velmi pohnutou historií, odpověď je vždy stejná – Doupovské hory.

Najdete je v severozápadních Čechách, přibližně v oblasti mezi Karlovými Vary a Kadaní. Byť obklopeny civilizací, Doupovské hory v sobě mají cosi tajemného, dobrodružného a zakázaného. Důvodem je nepřístupnost území vojenského újezdu Hradiště, které zabírá celou centrální část pohoří. Vstup do něj je dobrodružstvím pro každého přírodovědce. Nezáleží totiž na tom, zda jste tu poprvé, či podvacáté, zda jste botanik, geolog, nebo posedlý broučky, pestrost přírodních hodnot a krása této „pustiny“ vás zaručeně ohromí. Mimo jiné se zde vyskytuje 160 zvláště chráněných druhů živočichů a roste 235 druhů rostlin uvedených na červeném seznamu ČR. Vysvětlení současné podoby a druhové diverzity Doupovských hor je třeba hledat v jejich minulosti.

Přírodní poměry

Doupovské hory, největší komplex vulkanických hornin v České republice, jsou vázány na rozsáhlý tektonický příkop zvaný Pod-

krušnohorský zlomový prolom, který probíhá podél Krušných hor a který podmínil i vznik Českého středohoří. Doupovské hory vznikly právě v místě křížení Podkrušnohorského zlomu s dalším významným zlomem Českého masivu – Jáchymovským. Pohoří bylo formováno vulkanickou činností ve svrchním eocénu až v nejspodnějším miocénu. Nejstaršími vulkanickými horninami jsou tufy při jv. úpatí Doupovských hor u Dvrců (37,7 mil. let), naopak nejmladší vulkanické horniny nalezneme na sz. okraji u Vojkovic (22,3 mil. let). Původní teorie, která považuje pohoří za zbytky stratovulkánu s jediným vulkanickým centrem, již není obecně uznávána. Recentně totiž byla, kromě hlavního vulkanického centra Pustý zámek, prokázána i další vulkanická centra v sev. a jv. části pohoří (např. Jehličná, Hora, Houštka a Tureč). Z petrografického hlediska jsou Doupovské hory tvořeny střídajícími se pyroklastickými uloženinami (hornina se na povrch dostává v pevném skupenství jako popel, prach, písek, kamínky, pumy nebo bloky) a efuzivními (výlevními) horninami, hornina se na povrch dostává v kapalném skupenství v podobě lávových proudů), přičemž efuziva převažují. Pyroklastické horniny v okolí Valče jsou mezinárodně významným nalezištěm vzácné formy sklovitého opálu – hyalitu. Jemnozrnným pyroklastikům vděčíme i za jednu z nejslavnějších evropských fosilií,

tzv. hlodavce z Valče. Fosilie hlodavce z příbuzenstva veverek byla v okolí Valče údajně nalezena již v 17. století a jejímu zkoumání se mimo jiné věnoval i slavný francouzský přírodovědec Georges Cuvier. Originál je dodnes uložený ve sbírkách zámku Waldenburg v Německu.

Reliéf současných Doupovských hor má hornatinový, v okrajových částech vrchovinový ráz a je přibližně kruhového půdorysu. Rozloha pohoří je 607 km² a střední výška 558 m n. m. V jeho centrální části, při horním toku Liboce, leží Doupovská kotlina, která je prstencovitě obklopena jednotlivými hřbety. Nejvyšší vrcholy pohoří patří do Hradišťské hornatiny, Hradiště (933,8 m n. m.) a Pustý zámek (927,6 m n. m.), leží na JZ při ohersko-berounském rozvodí. Na V a SV je centrální sníženina ohraničena Rohozecovou vrchovinou (Na Kalvárii, 604 m n. m.) a na severu pak jižními svahy masivu Jehličenské hornatiny (Velká Jehličná, 827,8 m n. m.). Do severní, okrajové části tohoto celku se zařezává údolí Ohře s hloubkou až 400 m, a to jak v sopečných horninách, tak v jejich krystalickém podloží. Strmé svahy údolí jsou důvodem vzniku rozsáhlých sesuvů, např. u Lestkova, Pekla nebo Vojkovic. V okrajové části pohoří vznikly jako denudační relikt stolové hory (Úhošť, 593 m n. m.). Prudké svahy údolí a stolových hor jsou kryty suťovými poli, která se ve větším rozsahu vysky-

tují např. na svazích vrchů Úhošť, Mravenčák a Nebesa. Zcela převažujícím typem půd je kambizem, nejčastěji zastoupená v subtypu modánní, varietě eutrofní.

Nejvlhčí a nejchladnější je jz. a záp. část pohoří. Vrcholy Hradiště, Větrovce, Pustého zámku a Velké Jehličné spadají do chladné klimatické oblasti s průměrným ročním srážkovým úhrnem okolo 800 mm a teplotou 6 °C. Mírně teplé klimatické oblasti jsou podle nadmořské výšky prstencovitě uspořádány okolo nejvyšších částí pohoří a zahrnují i údolí Ohře. Východní okraj Doupovských hor (oblast Vínaře a Želinského meandru), kam zasahuje západní výběžek teplé klimatické oblasti, leží v silném srážkovém stínu Krušných hor. Například u blízkých Tušimic dosahuje roční objem srážek pouze 444 mm, což jsou minimální hodnoty v rámci celé České republiky. Nízký úhrn srážek, spojený s relativně vysokou průměrnou teplotou okolo 8 °C, zde umožňuje výskyt vzácné stepní vegetace.

Pohoří je z velké většiny odvodňováno krátkými toky z povodí Ohře, které se papsčité rozbíhají od nejvyšších vrcholů. Toky na porézním vyvěřelinovém podloží nejsou příliš vodnaté a v letních měsících často vysychají. Pouze větší z nich jsou oživeny pstruhem potočním a vrankou obecnou. Severní část pohoří je odvodňována toky, které v hlubokých údolích a roklicích prudce spadají přímo do údolí Ohře. V úzké nivě největšího z nich, Lomnice a jejího levostranného přítoku Pstružného potoka se mezi kopřivami a kališti divočáků nacházejí jímání komerčně stáčené vody Aquila. Centrální a východní část Doupovských hor je odvodňována tokem Liboce. Jižní svahy Hradiště a blízkých

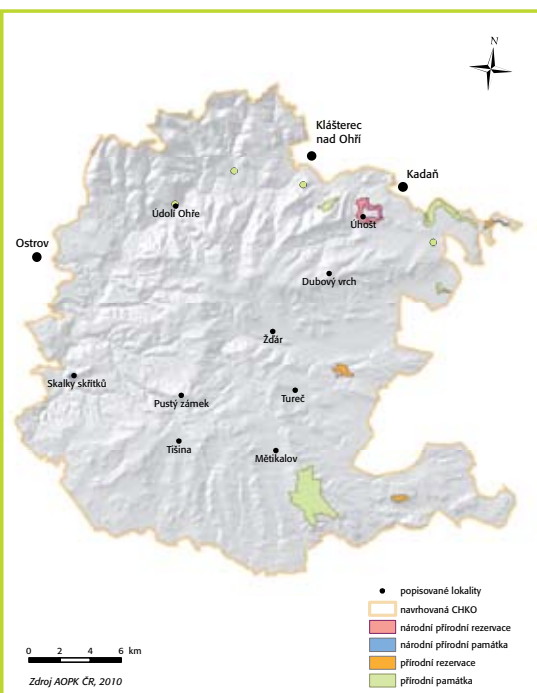
vrcholů jsou odvodňovány Malou a Velkou Trasovkou, patří do povodí Berounky. Významným fenoménem Doupovských hor, stejně jako celých severozápadních Čech, je výskyt minerálních pramenů. Najdeme zde několik desítek vývěrů slabě alkalických železitých kyslek bohatých na CO₂. Ty nejznámější z nich u lázní Kyselka proslavil Heinrich Mattoni, který si zde v roce 1867 pronajal Ottův pramen a začal s rozesíláním minerální vody stáčené do lahví. Kdysi slavné lázně, kde se ještě v roce 1984 léčilo více než 1 500 pacientů, jsou již bohužel minulostí. Je velmi málo pravděpodobné, že se podaří obnovit jejich zašlou slávu, jak se to podařilo v případě lázní nacházejících se u pramene Evženie v Klášterci nad Ohří. Kromě mattonky a zmiňované vody Aquila se

trožnách v údolí Ohře (Radošov, Velichov), ale i jinde, např. Březina a Hradec – Stará Ves. Slované v 6.–13. století postupně osídlili celé Doupovské hory a založili většinu sídel, jejichž poloha a názvy se ve více či méně pozměněné podobě uchovaly doposud. Mimo jiné slovo Doupov (prvotně Dúpov) je dle jedné z teorií odvozeno od staročeského dúpa – dutina. K „poněmčení“ pohoří dochází až ve 14., 15. a u horských částí až v 16. století, kdy Doupov opouští český rod Doupovců z Doupova a panství roku 1565 připadá německému hraběti Kryštofu Šlikovi. Majetkem různých německých šlechtických rodů zůstalo až do roku 1945. Poslední byl rod Zedwitzů, jehož pohřební kaple na svahu Ovčího vrchu je jednou ze dvou dosud zachovaných staveb města Doupov.

„Obnova“ starých bučin na Pustém zámku

Foto P. Jiskra

mapa xxxxxx

ochrana
přírody

v Doupovských horách stáčí neméně známá Korunní kyselka.

Historie

Historie osídlení Doupovských hor, především jejich okrajových částí a údolí řeky Ohře, sahá přinejmenším do mladší doby kamenné (u nás se jedná o období cca 5,5 až 4 tis. let př. n. l.). Doklady o prvních zemědělcích pocházejí z Andělské Hory, Činova, Doupova a okolí Kadaně. Nálezy kamenných a bronzových nástrojů svědčí o kontinuitě osídlení i v eneolitu a době bronzové, na jejímž sklonku byl osídlen vrch Úhošť, který později (200–100 let př. n. l.) osídlili Keltové. Pozůstatky opevnění jsou na jz. okraji vrchu patrné dodnes. První opravdu významné osídlení pohoří spadá do doby stěhování národů, kdy sem v první polovině 6. století přišly slovanské kmeny, konkrétně kmen Sedličanů, který vystřídal ustupující Germány. Vedle běžných sídlišť venkovského typu, např. v Dubině a Jakubově, vznikají hradiště situovaná na často již dříve osídlených os-

Po třicetileté válce došlo k téměř úplnému vylidnění oblasti a region byl znovu osídlován jen pozvolna. V oblasti chyběly průmyslové závody, železniční spojení do Doupova existovalo až od roku 1902. Rozšířená byla pouze řemeslná výroba, zvláště soukenictví, obuvnictví, výroba punčoch a pleteného zboží. Zemědělství nebylo příliš výnosné, dařilo se zde především tzv. doupovskému ovsu, jehož zrna mělo vysokou krmenou hodnotu a rostlina poskytovala díky dlouhému stéblu hodně slámy. Velký význam mělo ovocnářství (proslulé byly například pozdě zrající doupovské višně) a tradiční chov včel, který se zde na rozdíl od sadovníctví udržuje až do současnosti. Významné bylo též pastvinářství, chov dobytka a ovcí.

Další významný odliv obyvatel s sebou přinesly obě světové války a zejména v důsledku vysídlení/vyhnání (jak kdo chce) německého obyvatelstva po 2. světové válce došlo k vylidnění oblastí. Osídlování novým obyvatelstvem nemělo dlouhého trvání a již v roce 1953 došlo k dalšímu odsunu. Ten se

Koniklec otevřený (*Plusatilla patens*) má v Doupovských horách své nejpočetnější populace v ČR. Foto J. Matějů

Užovka stromová (*Zamenis longissimus*) – relikv údolí Ohře Foto R. Musilová

Plch velký (*Glis glis*) Foto J. Matějů

týkal 588 nových obyvatel Doupova a celkem 3 679 obyvatel celé oblasti. Zničeno bylo více než 2 600 domů. Odsun proběhl na základě vojensko-politického rozhodnutí (usnesení vlády ze dne 4. 3. 1953) o zřízení vojenského výcvikového prostoru na území Doupovských hor na ploše 290,4 km². Postupnou úpravou hranic dosáhla rozloha vojenského újezdu Hradiště současných 331,61 km², což z něj činí nejen největší vojenský újezd v ČR, ale i jeden z největších ve střední Evropě.

Pro pohnutou historii Doupovských hor, kde se několikrát vystřídalo slovanské a německé obyvatelstvo, aby zde nakonec nezůstal nikdo, nejlépe platí citát z božích muk ve zdejší bývalé osadě Štichlův mlýn: „Všeho do času, pámbůh navěky.“

Příroda

Příroda Doupovských hor zůstala zachována nejen proto, že unikla tradiční exploataci krajiny 20. století, ale navíc díky specifickému způsobu využití území k výcviku vojsk a absenci sídel získala i některé netypické prvky. Těmi nejvýraznějšími jsou velké plochy křovin, tůň po dopadech střel, území střelnice ovlivněné častými požáry nebo obnažené povrchy tankových cest – jevy, které v běžné krajině nenajdete. Dochovaly se tu i velmi kvalitní biotopy pozdějších stadií sukcese, např. květnaté bučiny, jasanovo-olšové luhy nebo suťové lesy. Nejzajímavější vegetaci hostí skalní stepi, suché trávníky a mokřady. Najdeme zde i druhově bohaté louky nebo extenzivně obhospodařované rybníky s bohatou vegetací makrofyt. Podívejme se na některé zajímavé lokality, reprezentující typické biotopy pohoří, blíže.

Pustý zámek

Skutečnou dominantou Doupovských hor není Hradiště, ale druhý nejvyšší vrchol – Pustý zámek. Už při pohledu od západu ze Šemnické skály je jasné, proč je právě tato hora označována za vulkanické centrum pohoří. Představě dokonalé sopky chybí jen obláček dýmu nad jejím vrcholem. Geologickým průzkumem skalních výchozů hřbetu Pustého zámku byla zjištěna velmi pěkná ukázka sukcese několika desítek lávových proudů různého stáří, které se podílejí na stavbě hory. Ty jsou těsně pod vrcholem doplněny výchozem tufů s několika menšími pseudokrasovými dutinami.

Svahy Pustého zámku ještě v nedávné minulosti pokrývaly celistvé, více než 200 let staré porosty květnatých bučin (asociace *Vilò reichenbachianae-Fagetum* a *Dentario enneaphylli-Fagetum*) s lýkovicem jedovatým (*Daphne mezereum*), rozrazillem horským (*Veronica montana*) a vzácně i s výskytem korálce trojklané (*Coralorhiza trifida*) a okrotice bílé (*Cephalanthera damasonium*). Prudší srázy pokrývají suťové lesy (sv. *Tilio-Acerion*) s bohatými porosty měsíčnice

Pochybek severní (*Androsace septentrionalis*) je jedním z nejvzácnějších druhů flóry Doupovských hor. Foto P. Krása

vytrvalé (*Lunaria rediviva*), lilii zlatohlavou (*Lilium martagon*), meruzalkou alpskou (*Ribes alpinum*) a růží převislou (*Rosa pendulina*). V údolí Pstružného potoka pod Pustým zámekem a v okolí Mlýnské se dochovaly kvalitní jasanovo-olšové luhy (sv. *Alno-Padion*) s mokřýšem vstřícnolistým (*Chrysosplenium oppositifolium*). V trouchnivějícím dřevě starých buků lze nalézt larvy roháčka bukového (*Synodendron cylindricum*), vzácný zdobenec zelenavý (*Gnorimus nobilis*) byl pozorován v bučině přímo na vrcholu hory, zaznamenán byl i výskyt martináče bukového (*Aglia tau*). Ve starších porostech se dosud hojně vyskytuje ohrožený střevlík nepravidelný (*Carabus irregularis*). O zachovalosti zdejších lesů svědčí i nález citlivého lesního druhu plže vřetenatky šedavé (*Bulgari-ca cana*). Pro Pustý zámek je typický výskyt ptačích druhů vázaných na doupné stromy a staré porosty, např. lejska malého (*Ficedula parva*), holuba doupňáka (*Columba oenas*) a kulíška nejmenšího (*Glaucidium passerinum*). Ze vzácnějších zástupců savčí fauny zde najdeme netopýra černého (*Barbastella barbastellus*), n. ušatého (*Plecotus auritus*) a n. severního (*Eptesicus nilssonii*), kteří zimují ve sklepích budov bývalé obce Mlýnská.

Lesní porosty Pustého zámku, v minulosti jen v malé míře přeměněné výsadbou smrku, prošly v posledních 10 letech velmi necitlivou obnovou holosečným způsobem. Paseky, často výměrou přesahující 1 ha, zredukovaly rozsah bučin nejméně o polovinu a rozbily jejich porost na nesouvislé fragmenty. Následovala nevhodná obnova převážnou výsadbou smrku, který je „naštěstí“ silně poškozován nepůvodním jelesem sikou. Z důvodu uchování alespoň těch nejvzácnějších zbytků proběhla v roce 2006 rozsáhlá inventarizace lesních porostů a byly

připraveny podklady pro vytvoření „bezzásahového“ území. Přes velkou snahu AOPK ČR Karlovy Vary však dosud nedošlo ke shodě s Vojenskými lesy a statky a problém nevhodného způsobu hospodaření zůstává nevyřešen.

Skalky skřítků

Hřeben kopce, dříve nazývaný Schwedelberg, dnes nečastěji Skalky skřítků, je jedním z pozůstatků řady doupovských laharů (lahar – někdy označovaný jako bahnotok – je velmi rychle tekoucí směs sopečného popela i větších úlomků hornin a velkého množství vody; jde o doprovodný jev sopečných erupcí), jehož severní svah prudce spadá do údolí Ohře. Na svahu se v obnaženém skalním defilé nachází na dvě desítky dutin a děr kruhového průřezu, z nichž ty největší jsou přes 4 metry dlouhé a mají průměr 1,5 metru. O jejich původu se dodnes vedou spory. Lidová slovesnost je jednoznačně připisuje pidimužikům, kteří zde údajně žili a pomáhali chudým lidem – od toho i název Skalky skřítků. Geologové dosud oscilují mezi dvěma vysvětleními: Buď se jedná o dutiny po vyhnílych kmenech stromů, které byly spolu s bahenním proudem transportovány a uloženy, nebo vznikly pseudokrasovým procesem – vyvětráním a korozi. Neméně zajímavá je zdejší vegetace. Nacházejí se tu zachovalé květnaté bučiny (sv. *Tillio cordatae-Fagetum*) s podrostem kyčelince devítilisté (*Dentaria enneaphyllos*), hrachoru jarního (*Lathyrus vernus*) a hojně lilie zlatohlavé (*Lilium martagon*). V několika mikropopulacích se zde vyskytuje i okrotice dlouholistá (*Cephalanthera longifolium*) a kruštlík modrofialový (*Epipactis purpurata*). Přímo na stěně u trpasličích slují roste několik trsů reliktního lomikamenu trsnatého křehkého (*Saxifraga rosacea* subsp. *sponhemica*). Zajímavostí je i netypický výskyt ostřice chlupaté (*Carex pilosa*) v bučině na vrcholu kopce. Bučiny na Skalkách skřítků jsou hnízdištěm lejska malého (*Ficedula parva*), l. černo-
hlavého (*F. hypoleucos*) a žluny šedé (*Picus canus*). V bohatém keřovém patře je možné nalézt kulovitá hnízda plšíka lískového (*Musccardinus avellanarius*).

Údolí Ohře

Údolí Ohře v Doupovských horách není významné pouze jako geologický jev, místo četných historických sídel nebo jako historická i soudobá obchodní stezka, ale také i jako migrační koridor a refugium řady živočišných a rostlinných druhů. Nejznámějším fenoménem je reliktní výskyt užovky stromové (*Zamenis longissimus*). Populace užovky, dnes čítající pouhých několik set jedinců, zde přežívá od doby atlantického klimatického optima (cca 5 000 let př. n. l.), kdy byla pravděpodobně rozšířena plošně. Herpetofauna oblasti je velmi bohatá, z jedenácti v ČR známých druhů plazů jich zde najdeme devět! Kromě

Pseudokrasové dutiny v NPP Skalky skřítků

Foto J. Matějů

užovky stromové je třeba zmínit početné populace užovky podplamaté (*Natrix tessellata*) a ještěrky zelené (*Lacerta viridis*) v oblasti Želinského meandru. Obojživelníky zastupuje skokan skřehotavý (*Rana ridibunda*), kterého najdeme ve větších rybnících, nebo mlok skvrnitý (*Slamandra salamandra*), obývající sutě podél potůčků od Šemnice až po Klášterec nad Ohří. Vody Ohře hostí typickou faunu parmového pásma s pstruhem potočným (*Salmo trutta*), parmou obecnou (*Barbus barbus*), stěvlí potoční (*Phoxinus phoxinus*), mřenkou mramorovanou (*Barbatula barbatula*) a vrankou obecnou (*Cottus gobio*). Vzácněji se vyskytují i jelec jesen (*Leuciscus idus*), podoustev říční (*Vimba vimba*) nebo vysazená ostroretkta stěhovavá (*Chondrostoma nasus*). Rybí populace představují potravu základnu pro zimující morčáky velké (*Mergus merganser*) a vydra říční (*Lutra lutra*). Ohře oplývá nejen rybami, ale i makrofytní vegetací, ve které dominují lakušníky (*Batrachium fluitans* a *B. penicillatum*).

Skalní výchozy na stěnách údolí jsou tradičními hnízdišti výra velkého (*Bubo bubo*), a hnízdí zde i sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*). Na temeni jedné ze skal, jen pár metrů nad hnízdicími sokoly, se nachází nejvýše položená a pravděpodobně i nejpočetnější lokalita kriticky ohroženého pochybku severního (*Androsace septentrionalis*) v ČR. Mimo již zmiňované květnaté bučiny jsou svahy údolí stanovištěm teplomilných doubrav (sv. *Sorbo torminalis-Quercetum*) s běložárkou liliovitou (*Anthericum liliago*) a jeřábem dunajským (*Sorbus danubialis*). Pro dubohabřiny (sv. *Melampyro-Carpinetum*) jsou v údolí Ohře typické druhy jako strdivka nicí (*Melica nutans*), hrachor černý (*Lathyrus niger*) a medovník meduňkolistý (*Melittis melissophyllum*). Vzácně se ve světlých dubohabřinách u Vojkovic vyskytuje tomkovice jižní (*Hierochloë australis*) a hvozdík pyšný

(*Dianthus superbus*). Na prudkých svazích a v roklicích rostou suťové lesy (sv. *Mercuriali-Fraxinetum*) s kapradinou laločnatou (*Polystichum aculeatum*) a áronem plamatým (*Arum maculatum*). V lesních lemech a mezích u Stráže nad Ohří roste dosud relativně početná populace třemdavy bílé (*Dictamnus albus*). Lesy středního Poohří, jak se oblast někdy označuje, oživují například netopýr černý (*Barbastella barbastellus*) a n. dlouhouchý (*Plecotus austriacus*). V Kyslece a v Boči jsou jediné dvě známé letní kolonie netopýra velkého (*Myotis myotis*) v Karlovarském kraji. V lesích okolo se vyskytuje plch velký (*Glis glis*) a zaznamenána byla bělozubka bělobřichá (*Crociodura leucodon*).

Úhošť a Dubový vrch

Vrch Úhošť v severovýchodní části pohorí je stejně jako Pustý zámek tvořen sukcesí několika různých lávových proudů a jedné tufové polohy při horním okraji. Celý masiv pak leží na oligocenních tufech s významnými polohami vápenců a již od 16. století těžných seladonitů. Jejich těžba byla ukončena v roce 1959. K Úhošti se, podobně jako ke Skalkám skřítků, váže lidová pověst o trpaslících. Ti místní uchránili čest chudé dívky před chlípým rytířem. Zajímavější než lidová pověst je historie Úhoště. Zmiňováno již bylo její osídlení Kelty, ale hora byla osídlena i v novodobé historii a ještě v padesátých letech 20. století zde stávala osada a pásli se dobytek.

Pozdější zánik pastvy a veškerého hospodaření významně ohrozil zdejší flóru, která čítá úctyhodných 560 druhů. K nejcennějším biotopům patří skalní a travnaté stepi a lesostepi podobné svou strukturou Českému středohoří. Mimořádně významná je kavylková step na jz. stráni s výskytem kavylu Smirnovova (*Stipa smirnovii*), k. sličného (*S. pulcherrima*) a k. Ivanova (*S. pennata*).

Průlomové údolí Ohře v Doupovských horách

Foto J. Matějů

Na skalních výchozech a stepních stanovištích jsou přítomny např. hvozdík sivý (*Dianthus gratianopolitanus*), koniklec luční český (*Pulsatilla pratensis* subsp. *bohémica*) nebo modřeneček tenkokvětý (*Muscari tenuiflorum*). Na místech s obnaženým substrátem se přechodně vyskytuje pochybek prodloužený (*Androsace elongata*). V lemových společenstvech a světlých lesních porostech najdeme mimo jiné plamének vzpřímený (*Clematis recta*), krušík širolistý (*Epipactis helleborine*) či hlístník hnězdák (*Neottia nidus-avis*). Skalnatý ráz lokality je ideálním prostředím pro výskyt užovky hladké (*Coronella austriaca*) a ještěrky obecné (*Lacerta agilis*). Ze skal a sutí na západním svahu Ůhoště byl v minulosti uváděn výskyt plcha zahradního (*Eliomys quercinus*).

Asi tři kilometry jižně od Ůhoště leží Dubový vrch. Nachází se zde největší populace koniklece otevřeného (*Pulsatilla patens*) v ČR, která je jednou ze čtyř lokalit tohoto druhu v Doupovských horách. Všechny lokality jsou pravidelně monitorovány a je o ně pečováno jak formou kosení a vyřezávání náletových dřevin, tak i narušováním drnu a vytvářením ploch pro lepší růst semenáčků.

Ochrana přírody a CHKO

Vysoká přírodovědná hodnota Doupovských hor je dlouhodobě známá; dokládá to mj. zoologický průzkum vedený profesorem J. Komárkem (KOMÁREK & FRANKENBERGER 1920) těsně po 1. světové válce nebo ještě o něco starší botanická práce DOMINA (1916). První pokus o komplexní ochranu přírody Doupovských hor přišel v roce 1986 s návrhem na vyhlášení údolí Ohře a severní části hor chráněnou krajinnou oblastí. V roce 1989 byl jako podklad pro vyhlášení předložen oborový dokument státní ochrany přírody a památkové péče s názvem *Chráněná krajinná oblast Střední Poohří*. K vyhlášení však bohužel nedošlo. Idea zajištění ochrany území byla vzkříšena až po provedení mapování přírodních biotopů oblasti. Celé území Doupovských hor bylo zařazeno do soustavy území Natura 2000 jako evropsky významná lokalita (EVL) Hradiště, kompletně zahrnující vojenský újezd a EVL Doupovské hory, která zahrnuje nejceněnější vnější části pohoří. Do oblasti Doupovských hor a jejich blízkého okolí patří ještě tři menší EVL – Běšický chochol, Týniště a Želinský meandr. Doupovské hory byly zároveň vyhlášeny ptáčí oblastí (PO). Její unikátnost spočívá už v samotné rozloze (v ČR je druhá největší po Šumavě) a ve faktu, že je navržena pro 11 druhů přílohy I (směrnice o ptácích). Také některé z dalších 19 druhů přílohy I tu mají významné populace, což je v podmínkách ČR situace naprosto ojedinělá. Na území Doupovských hor se nachází celkem 13 maloplošných zvláště chráněných území.

Snaha o zajištění ochrany EVL vedla v roce 2008 k přípravě nového návrhu a podkladů pro vyhlášení CHKO Doupovské hory, která měla zahrnovat celé území Doupovských hor včetně území vojenského újezdu. Po nesouhlasu Ministerstva obrany (MO) se zahr-

nutím území újezdu do CHKO byl vytvořen variantní návrh, který počítal s vyhlášením prstencové CHKO na hodnotných územích okolo vojenského újezdu a se zajištěním smluvní ochrany území vojenského újezdu. Dále mělo dojít ke zřízení odborné pracovní skupiny jmenované resorty MO a MŽP, která by péči o obě území koordinovala. Bohužel tato kompromisní varianta nenašla pochopení v resortu MŽP. Díky současnému zařazení většiny území Doupovských hor do soustavy Natura 2000 je sice zajištěna pasivní ochrana území před poškozováním, nicméně tento způsob je nedostatečný. Některé z předmětů ochrany EVL a PO jsou dosud poškozovány nevhodným hospodařením v lesích, především však chybí aktivní péče o přírodní hodnoty. Ta je zajišťována pouze v maloplošných zvláště chráněných územích a jen v nejnútnejších případech se dostává do volné krajiny a na území vojenského újezdu, které s postupujícím útlumem činnosti armády potřebuje péči v mnohem větší míře než dříve. Vyhlášení CHKO by přineslo lepší podmínky pro aktivní opatření a péči. Zda se nedávný návrh vyhlášení chráněné krajinné oblasti, podporovaný drtivou většinou dotčených obcí a oběma kraji, uskuteční, není jasné. Třeba i na něj jednou dojde. V Doupovských horách totiž stále platí: „Všeho do času...“

Autor pracuje jako zoolog v AOPK ČR středisko Karlovy Vary

Poděkování

Autor děkuje všem kamarádům, kolegům a spolupracovníkům, kteří se podíleli na vzniku tohoto příspěvku.

Úplné znění příspěvků najdete na www.casopis.ochranaprirody.cz

SUMMARY

Matějů J.: The Doupovské hory/Doupov Hills

The Doupovské hory/Doupov Hills are situated in northwestern Bohemia between the towns of Karlovy Vary/Carlsbad and Kadaň. At the same time, the area is the most extensive volcanic complex in the Czech Republic, the site with the highest proportion of natural habitats in Bohemia and the largest military shooting range in Central Europe. Most of the Doupovské hory/Doupov Hills have been covered by the Hradiště Military Training Area since 1953. The mountain range was created by volcanic activities and the area totals 607 km². Its mean altitude is 558 m a.s.l., while the highest peak Mt. Hradiště reaches 934 m a.s.l. Nature of the Doupovské hory/Doupov Hills has been well-preserved because it was not heavily exploited in the 20th century. Due to presence of the military training area and on the other hand, absence of human settlements, both abiotic and biotic environments have evolved into some unusual nature and landscape components. Large shrub patches, pools formed by shot dropping, shooting ranges influenced by frequent fires or bare surface of tank roads cannot be met in the "ordinary" landscape. Herb-rich beech growths, ash-alder floodplain forests or broken stone or scree forest stands have been preserved there. Rock steppes, dry grasslands and wetlands

harbour the most remarkable vegetation. Species-rich meadows and extensively managed fishponds with diversified macrophyte vegetation should also be mentioned. Among others, 160 specially protected wild animal species occur there, as well as 235 wild plants species from the Red List of Threatened Species in the Czech Republic. The whole territory of the Doupovské hory/Doupov Hills has been included into the European Community's Natura 2000 network and consists of the Hradiště and Doupovské hory/Doupov Sites of European Importance (pursuant to Act No. 114/1992 Gazette on the Protection of Nature and the Landscape, as amended later, the term for Sites of Community Importance, SCIs under the Habitats Directive). At the same time, the Doupovské hory/Doupov Hills were declared as a Bird Area (pursuant to the above act, the term for the Special Protection Area, SPA under the Birds Directive). It is not only the second largest SPA in the Czech Republic, but it was proposed to maintain viable populations of 11 bird species, listed in Annex I to the Birds Directive. In addition, the SPA harbours also nationally significant populations of other 19 bird species, protected under the latter European Community's piece of legislation. Within the above region, in total 13 small-size Specially Protected Areas have been established, of them two being at least of national importance. Attempts to declare the Doupovské hory/Doupov Hills as a Protected Landscape Area (IUCN category V), providing the whole region with appropriate nature and landscape management measures, have failed.